HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

משל מי רב יהודה אמר °משל בן רב נתן בר אושעיא אמר [א]משל אב אורו ליה רבנן לרב ירמיה ואמרי לה לבריה דרב ירמיה כמ"ד משל אב מיתיבי נאמר [1]כבד את אביך ואת אמך ונאמר [2]כבד את ה' מהונך מה להלן בחסרון כיס(א) אף כאן בחסרון כיס ואי אמרת משל אב מאי נפקא ליה מיניה לביטול מלאכה ת"ש [ב]ב' אחים שני שותפין האב ובנו הרב ותלמידו פודין זה לזה מעשר שני [ג]ומאכילין זה לזה מעשר עני ואי אמרת משל בן נמצא זה פורע חובו משל עניים לא צריכא להעדפה אי הכי היינו דקתני עלה אמר רבי יהודה [י]תבא מאירה למי שמאכיל את אביו מעשר עני ואי להעדפה מאי נפקא מינה אפילו הכי זילא ביה מילתא ת"ש [ג]שאלו את ר"א עד היכן כיבוד אב ואם אמר להם [ה]כדי שיטול ארנקי ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו ואי אמרת משל אב מאי נפקא לי' מיניה בראוי ליורשו וכי הא דרבה בר רב הונא דרב הונא קרע שיראי באנפי רבה בריה אמר איזול איחזי אי רתח אי לא רתח ודלמא רתח [ד]וקעבר [3]אלפני עור לא תתן מכשול °דמחיל ליה ליקריה [ה]והא קעבר משום [4]בל תשחית דעבד ליה בפומבייני ודילמא משום הכי לא רתח דעבד ליה בשעת ריתחיה: [ו]מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפים בנסקלים רבי שמעון אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה בריה אבא לא תיתנייא הכי מאי איריא [ז]שריפה חמורה תיפוק לי דרובא נסקלים נינהו אלא [ח]הכי איתנייא הנסקלים בנשרפים א"ל אי הכי אימא סיפא וחכמים אומרים [י]ידונו בשריפה [י]שהסקילה חמורה מאי איריא דסקילה חמורה תיפוק לי דרובא נשרפים נינהו א"ל התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש דקאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה א"ל שמואל לרב יהודה [ט]שיננא(י) [ח]לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה כך כתוב בתורה צעורי קא מצער ליה אלא אומר לו [ט]אבא מקרא כתוב בתורה כך אלעזר בן מתיא אומר אבא אומר השקיני מים ומצוה לעשות מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה שאני ואבא חייבים במצוה איסי בן יהודה אומר אם אפשר למצוה ליעשות ע"י אחרים תיעשה על ידי אחרים וילך הוא בכבוד אביו אמר רב מתנה [י]הלכה כאיסי בן יהודה א"ר יצחק בר שילא א"ר מתנה אמר רב חסדא [כ]האב שמחל על כבודו כבודו מחול הרב שמחל על כבודו אין כבודו מחול ורב יוסף אמר [ל]אפי' הרב שמחל על כבודו כבודו מחול שנאמר [5]ויי' הולך לפניהם יומם אמר רבא הכי השתא התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא מחיל ליה ליקריה

הכא

משל מי. מאכילו ומשקהו ומכבדו: **מאי נפקא ליה מיניה.** מאי חסרון כיס איכא לגביה: **פודין זה לזה מעשר שני.** אם יש לאביו מעשר שני [כ]פודה הבן משלו לצורך אביו בלא חומש ולא אמרי' הרי הוא כגופו שהרי הוא אוהבו ומזונותיו עליו ולא אחר ניהו לגביה והרי הוא כמי שפודהו הוא בעצמו: **ומאכילין זה לזה מעשר עני.** אם יש לבן מעשר עני לחלק לעניים מאכילו לאביו אם אביו עני וכן כולם אע"פ שחביב עליו כגופו ואם לא היה בידו מעשר זה היה נותן לו מזונות משלו: **להעדפה.** עליו מוטל להאכילו ולהשקותו מדה בינונית ואם אביו צריך לסעודה יתירה יאכילנו מעשר עני: **שיטול אביו ארנקי כו'.** ואי אמרת כבוד האב על הבן בחסרון כיס אינו אלא משל אב אם כן האי ארנקי דקאמר רבי אליעזר משל אב הוא ומאי נפקא ליה מיניה להכלימו: **ודלמא רתח.** ואמר לאבוה מידי בריתחיה: **וקא עבר.** רב הונא: **משום לפני עור.** שגורם לבנו לחטוא: **בפומבייני.** במקום התפירה שאינו נחסר מדמיו בכך כגון בשוליו: **הנשרפין בנסקלין.** משמע אחד מן הנשרפין נתערב בנסקלין הרבה וקיי"ל (סנהדרין ד' עט:) כל חייבי מיתות שבתורה שנתערבו ואין ידוע איזה מהן בקלה ואיזה מהן בחמורה כולן ידונו בקלה שאין אתה רשאי למשוך את הקל לעונש חמור שלא נתחייב בו: **רבי שמעון אומר ידונו בסקילה.** שהיא קלה דאית ליה לרבי שמעון שריפה חמורה מסקילה וטעמא מפרש בסנהדרין (דף נ.): **אמר ליה רב יהודה בריה.** דרב יחזקאל לרב יחזקאל אבא לא תתנייא הכי הנשרפין בנסקלין והוו נסקלין רובא דא"כ אמאי תלית טעמא משום דשריפה חמורה תיפוק לי דליכא למימר כולן בשריפה דא"כ אזלת לך בתר מיעוטא: **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא ידונו בסקילה מפני שהיא קלה: **התם רבנן הוא דקאמרי ליה לרבי שמעון כו'.** האי דקאמרי שהסקילה חמורה לאו טעמא יהבי למילתייהו אלא הכי אמרי ידונו בשריפה בתר רובא ודקאמרת ידונו בסקילה להקל עליהם אין אתה מיקל אלא מחמיר שהסקילה חמורה: **לא תימא לאבוך הכי.** להודיעו פתאום שהוא טועה דקאמרת לי' לא תתנייא הכי: **כך כתוב בתורה לעורי קא מצער ליה.** והרי הוא כאומר לו עברת על ד"ת: **מקרא כתוב בתורה כך.** ואומר לו המקרא כמו שהוא כתוב והוא עצמו יבין שטעה: **אבא אומר השקיני מים.** ויש מצוה אחרת [ל]לפני לעשות כגון לקבור את המת או לויה(מ):

הכא

רב יהודה אומר משל בן. מדקדק ר"י למ"ד משל בן אם נזדמן לו כיבוד אב ואבידת עצמו ואבידת חבירו כיצד יעשה אם יעסוק בכבוד אביו הלא אבידת חבירו קודמת כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף לג.) יכול אמר לו אביו אל תחזיר יכול ישמע לו ת"ל וכו' והיינו אל תחזיר שאומר לו עסוק בכבודי דאל תחזיר בחנם לא אצטריך קרא משמע א"כ דאבידת חבירו קודמת לכיבוד אב ואם ואם יעסוק באבידת חבירו הרי אבידתו קודמת דכתיב (דברים טו) אפס כי לא יהיה בך אביון (ב"מ ל: לג.) שלך קודם לכל אדם ואם יעסוק באבידתו הרי כבוד אביו קודם למאן דאמר משל בן[נ] ונראה לר"י שיניח כבוד אביו ואבידת חבירו ויעסוק באבידתו דהא דאמר כיבוד אב קודם היינו דוקא להניח לאביו לעשות רצונו בממונו[א] לפי שזהו גוף הכיבוד[ב] אבל באבידתו כיון שאין האב נהנה באבידה עצמה[ג] אין הבן חייב להפסיד אבידתו בשביל אביו ואע"ג דאמרינן בסמוך כדי שיטול ארנקי ויטיל לים ואינו מכלימו למ"ד משל בן התם מיירי באותו ענין שיש לאב קורת רוח בכך כגון שזורקו לים למירמא אימתא אאינשי ביתיה דאי לאו הכי אם בחנם משליך רשע הוא[ד] דעובר בבל תשחית ואפילו היכא דשוגג הוא ומשליכו בחמתו מ"מ נהנה בהשלכת ארנקי ומש"ה אין להכלימו: **אורו ליה רבנן לרבי ירמיה כמ"ד משל אב.** משמע שכך הלכה וכן פסק בשאלתות דרב אחאי בפרשת ויסמע(ס) (סוף סימן נז) ופסק היכא דלית ליה לאב ואית ליה לבן חייב הבן לזון אביו וכן פסק ר"י ור"ח דאם אין לאב ממון והבן יש לו דצריך הבן לפרנסו משלו דלא יהא אלא אחר כדאמר בנערה שנתפתתה (כתובות דף מט:) (ע) דרב אכפייה לרבה גברא ואפיק מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה ועוד דאמרינן בירושלמי(פ) אמר רבי יוסי הלואי דהוין כל שמעתי ברירי לי כהך שכופין את הבן לזון את אביו ועוד ראיה מהא דאמר בירושלמי דרבי יונתן ורבי יאשיה הוו קאזלי באורחא אתא ההוא גברא וקא נשק לכרעיה דרבי יונתן אמר מאי האי אמר ליה דאמרי ליה זיל זעוק בבי כנישתא כלומר הוריתי לו שיעשה כל כך שיפרנסנו בנו א"ל אמאי לא אכפי' מר אמר ליה כגון זו כופין בתמיה אמר ליה את צריכת לכך פירוש וכי לא ידעת דכופין פשיטא דכופין ועוד ראיה מירושלמי שהבאתי למעלה(צ) כבד את ה' מהונך אם יש לו ממון חייב ואם לאו פטור ובכיבוד אב ואם נאמר כבד את אביך ואת אמך דמשמע בין יש לו הון ובין אין לו הון[ה]: **דמחיל ליה ליקריה.** וצריך לומר שהודיעו קודם לכן שלא יהא כמו נתכוין לאכול [בשר] חזיר ועלה בידו בשר טלה דאמר לקמן בפ' בתרא (דף פא:) שצריך מחילה וכפרה: **ותיפוק לי משום דרובא נסקלין נינהו.** לפום ריהטא ה"ק ואפילו היתה סקילה חמורה היו נסקלים ואין זה נכון לפרש שלפי מה שמגיה הנסקלים בנשרפים אף על גב שנשרפים רובן הן בסקילה לפי שהיא קלה אלא הכי פירושו למה לי שריפה חמורה אפילו הם שוות תיפוק לי משום דרובא נסקלים נינהו:

זקן

מסורת הש"ס

א) [לעיל ל ע"ב, ע"ש], ב) תוספתא דמעשר שני פ"ד ה"ו, ג) [לעיל לא. ע"ש היטב], ד) נדה נז. ב"מ ה: ע"ז ו: [מו"ק יז. ע"ש], ה) שבת קכט. קמ:, ו) סנהדרין פ:, ז) [בכת"י ובסנהדרין: דשריפה], ח) ע"ש, ט) [ברכות לו. וש"נ], י) [עמ"ש בס"ד חגיגה טו: על הגליון], כ) [בדפו"ר: פודהו], ל) [בדפו"ר: לפניו], מ) [ברש"י שברי"ף נוסף: שאם ישקהו יתבטל מאותה מצוה], נ) [בזבחים ל: בד"ה חטאת העוף כו' הניחו תוס' אבעיא זו בספק וע' תוס' ב"מ לג. ד"ה אבידתו], ס) [יתרו. כ"ה בתוס' הרא"ש], ע) לפנינו שם איתא דרבא אכפייה לרב נתן, פ) [דפרקין ה"ז], צ) [לא ע"א בד"ה כבד],

◆

מוסף רש"י

מאירה. חסרון כמו לרעת ממארת (דברים כח כ). **הנשרפים בנסקלים.** משמע כגון דהוו נסקלין רובא ואיערבא בהו מיעוטא נשרפין (סנהדרין פ:). **אמר ליה רב יהודה בריה.** רב יהודה רביה דר' יחזקאל אבוה הוה (לקמן לג:). **תיפוק ליה דרובא נסקלים נינהו.** היכי נקט טעמא משום דאי אתה רשאי למושכו למיתה חמורה, בלאו הכי נדיינינהו בסקילה בתר רובא (סנהדרין שם). **הנסקלין בנשרפין.** דאע"ג דנשרפין רובא, מדתני לר' שמעון בסקילה מפני שהשריפה חמורה (שם). אע"ג דרובא דהני נשרפין כדקתני נסקלין בנשרפין משמע חד נסקל שנתערב בנשרפין טובא אפ"ה לר' שמעון ידונו כולן בסקילה מפני שהשריפה חמורה (שם עט:). **התם רבנן הוא דקאמרו.** דקא מסיימי רבנן שהסקילה חמורה, לאו למיתב טעמא למילתייהו מסיימי הכי, אלא הכי קאמרי ידונו בשריפה כדינייהו בתר רובא, ודקאמרת למיזל בתר מיעוטא משום דשריפה חמורה ואין אנו רשאין למשוך את הקלים, לאו חמורה היא אלא קלה היא (שם פ:). **לא תימא ליה לאבוך הכי.** להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכסיף ומצטער (שם פא.). **כך כתוב בתורה.** קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתוב בתורה, **צעורי קא מצער ליה.** דמביישו ואומר וכי יפה אתה עושה (שם). **אלא.** בניחותא אומר לו מקרא האמור בתורה ואומר לו אבי מקרא כך וכך כתוב בתורה, והוא עצמו ישים על לבו על מה מזכירו, והכי נמי אין לך לומר לאביך לא תתנייה הכי (שם).

◆

מוסף תוספות

א. כגון שחוט לי בהמתך. תוס' ב"מ לג. ב. דאביו נהנה מגוף הבהמה. שם. ג. שאינו נהנה מן האבידה שמפסיד הבן אע"פ שהוא נהנה שהיה מכבדו בדבר אחר בשעה שמחזיר האבידה. תוס' הרא"ש. שגם לאב קשה האבידה. תוס' ב"מ לג. ד. דעובר בבל תשחית ואין חייב לכבדו בזה. תוס' הרא"ש. ה. אפי' הוא מחזר על הפתחים והאי דאמרי אפי' מחזר על הפתחים לא שיתן לו ממונו ויחזר על הפתחים אלא בגופו מכבדו ובטל ממלאכתו ומתוך זה צריך לחזור על הפתחים. תוס' הרא"ש. ועי' מהרש"א.

עין משפט נר מצוה

שמד א מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' ג סמג עשין קי טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף ה:

שמה ב מיי' פ"ה מהל' מעשר שני הל' יא:

שמו ג מיי' פ"ו מהל' מתנות עניים הלכה יג:

שמז ד טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ה בהג"ה:

שמח ה מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ז טוש"ע י"ד סי' רמ סעי' ח:

שמט ו ז מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל' ד והל' ו:

שנ ח מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע י"ד סימן רמ סעיף יא:

שנא ט מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה יא טוש"ע שם:

שנב י מיי' שם הל' יג טוש"ע שם סעי' יד:

שנג כ מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעי' יט:

שנד ל מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלי"א טוש"ע שם סימן רמב סעיף לב:

◆

תורה אור השלם

1. כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ לְמַעַן יַאֲרִכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: שמות כ יא
2. כַּבֵּד אֶת יְיָ מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ: משלי ג ט
3. לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵּאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ: ויקרא יט יד
4. כִּי תָצוּר אֶל עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתָפְשָׂהּ לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ לִנְדֹּחַ עָלָיו גַּרְזֶן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לָבֹא מִפָּנֶיךָ בַּמָּצוֹר: דברים כ יט
5. וַיְיָ הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: שמות יג כא

◆

גליון הש"ס

גמ' משל בן. ע' בר"ש פ"א מ"א דפאה: שם דמחיל ליה ליקריה. ע' טורי אבן מגילה כח ע"א ד"ה א"ת משנאי:

◆

תוס' ר"י הזקן

לבטול מלאכה. שנתבטל ממלאכתו כשמאכילו. **[מעשר שני] בלא חומש.** דאחר הוא ולא קרינן כי יגאל איש ממעשרו ויסף חמישיתו [ראה ויקרא כז, לא]. **ומאכילים.** אם האחד עני. **פורע חובו.** עליו מוטל לפרנסו. **להעדפה.** שרשאי להעדיף מזונותיו ממעשר עני ולא הוי פורע חובו, שאם הוא נותן לו די ספקו כמו שמוטל עליו. **מאי נפקא לן מינה.** הרי הוא נותן לו מה שמוטל עליו ליתן. **והלכתא משל אב.** [וכתב הרי"ף דשדרו] ממתיבתא דאי לית ליה לאב וריוח לבן כייפינן ליה ושקלינן בתורת צדקה. **כך כתוב בתורה.** פי' דקס"ד דבתמיה יאמר וכי כתוב בתורה כך, ושני דקאמר הפסוק כמו שכתוב והוא עצמו יבין שטעה. ור"ח והר"ם [ממרים פ"ו הי"א] פירשו שאומר לו כשואל ולא כמזהיר.